

Vad betyder numret i syskonskaran?

Av psykolog Sigurd Dvoretzky, Göteborg

Syftet med denna artikel är att redogöra för en egen undersökning av sambandet mellan nummer i syskonskaran och yrkesval samt för en del undersökningar, som finns beskrivna i litteraturen av sambandet mellan nummer i syskonskaran och olika faktorer och som bl. a. utgår från teorier av Adler (1939, Ganz 1939) och Schachter (1959).

Adlers och Schachters teorier

I motsats till Freud anser Adler inte libidon, sexualdriften utan maktsträvan vara den starkaste kraften inom människan. Barnens nummer i syskonskaran spelar härvid en betydande roll. Äldstabarn vänjer sig tidigt vid att vara överlägsna och dominerande; yngstabarn vid att vara underlägsna och reagerar inte sällan genom att på ett överdrivet sätt ta upp kampen med äldre syskon, vilket grundlägger en allmän ärelystnad; endabarn vid att alltid stå i centrum för föräldrarnas uppmärksamhet och inte behöva dela med sig. Mellanbarn har enligt Adler en särskilt gynnad ställning genom att både kunna kopiera äldre syskons beteende och kunna mer än yngre syskon.

Schachter fann skillnader mellan å ena sidan enda- och äldstabarns och å andra sidan övriga barns beteende. De förstnämnda grupperna ville i ångestskapande situationer oftare än de sistnämnda vänta tillsammans med kamrater, och de visade sig ha mindre motståndskraft mot gruppens tryck, vilket Schachter tolkar som uttryck för ett större beroende av omgivningens stöd (need affiliation).

Positiva samband mellan nummer i syskonskaran och olika faktorer

Flera undersökningar har visat, att det är tydliga samband mellan nummer i syskonskaran och en rad olika faktorer.

Nervösa symtom var statistiskt vanligare bland endabarn till alkoholistfäder än bland barn med andra nummer i syskonskaran (Nylander 1960). — Av 59 flickor (medianålder 16,6 år och variation 12—22 år) intagna vid barn- och ungdomspsykiatriska kliniken i Göteborg var 15 enda- och 18 äldstabarn (Bökman 1957). — Mödrarna till 222 stockholmspojkar, slumpvis uttagna ur en normalgrupp i åldrarna 7 ½—16 ½ år, uppgav symtomets sensitivitet (överkänslighet) vara mer sällsynt bland yngstabarn än bland icke-yngsta (9 % mot 23 % i hela gruppen (Jonsson 1964). — I en dansk undersökning var manliga alkoholister oftare yngst än äldst, medan kvinnliga alkoholister oftare hörde till de äldre än till de yngre syskonen (Martensen-Larsen 1957). — I ett kliniskt material omfattande 308 barn mellan 3 och 18 år, som undersökts vid Erica-stiftelsen i Stockholm, var det i tvåbarnsfamiljer en överrepresentation av äldstabarn (Nycander 1950).

Av 1.030 framstående engelska män och kvinnor var 56 % äldst av två syskon (Ellis 1926); av 855 betydande amerikanska vetenskapsmän var 57,4 % äldstabarn (Cattell 1927) och i en grupp, analog med den, som Cattell studerat, var 64 % äldstabarn av dem, som nämnts i Who's Who (Huntington 1938). — Roe (1953) intervjuade och testade 64 framstående vetenskapsmän, och av dem var 39 (61 %) äldstabarn; 5 av de 25, som

var födda senare i syskonskaran, var förste sonen, och 2 av de återstående 20 hade syskon, som dött tidigt — en vid födelsen och en vid två års ålder. — Terman (1925) fann i sin undersökning av överbegåvade barn, att 56,1 % av dem var äldst av två syskon. — 55 % var äldstabarn av de 4.000 elever, som åren 1960—63 började vid ett universitet i Kalifornien (Altus 1965). — Av två grupper undergraduates vid Yale-universitetet var 61 % äldsta- eller endabarn (Capra och Dittes 1962).

Bland 55 skolelever (medianålder 16 år 3 månader vid high-school i Uruguay anmälde sig äldstabarn oftare än yngstabarn frivilligt till psykologiska experiment (Varela 1964).

Man bör inte tolka resultat av dessa undersökningar som uttryck för enkla samband mellan nummer i syskonskaran och andra faktorer. Nycander framhåller t. ex., att överrepresentation av äldstabarn i hans kliniska material kan sammanhånga med att föräldrarna är mer benägna att söka hjälp vid uppfostran av dessa utan att äldstabarn i och för sig behöver vara besvärligare än yngre syskon.

Vad innebär nummer i syskonskaran?

Det finns metodologiska brister eller oklarheter i många undersökningar av ovan angivet slag. Spiegel et al. (1959) framhåller, att man i en del fall slagit samman alla äldstabarn till en grupp oberoende av familjens storlek och då sammanfört t. ex. dem, som är äldst av två och äldst av tio syskon till samma grupp; i andra fall tagit hänsyn till familjens storlek och t. ex. endast jämfört dem, som är äldst av tre syskon och i andra fall åter koncentrerat sig på den relativa positionen i syskonskaran och t. ex. jämfört äldsta-, mellan- eller yngstabarn oberoende av familjens storlek. Man kan dessutom använda samtliga dessa metoder i en och samma undersökning.

Mer nyanserade undersökningar om numret i syskonskaran

Undersökningar, där man på ett mer nyanserat sätt studerat betydelsen av numret i syskonraden

har givit skiftande resultat — ibland att denna faktor inte har något samband med andra faktorer och ibland att den har det men endast om man tar hänsyn till familjens storlek.

Det blev en systematisk förskjutning i en grupp om 265 barn, som undersökts vid polikliniker tillhörande den psykiska barna- och ungdomsvården i Göteborg på så sätt, att man i tvåbarnsfamiljer oftast sökte för äldstabarnet, i trebarnsfamiljer för mellanbarnet och i fembarnsfamiljer betydligt oftare sökt för något av de två yngsta än för något av de tre äldsta och mest sällan för det äldsta barnet (Bökman 1957).

Bland 722 personer ur socialläkarregistret i Göteborg åren 1948—59 avvek varken antalet äldsta- eller yngstabarn signifikant från det väntade i någon av symtomgrupperna (karaktärsrubbningsar, neuroser, psykoser etc.), medan däremot barn med mycket höga nummer i syskonraden (tio eller däröver) var överrepresenterade i materialet som helhet (Holmgren 1960).

Det blev inga skillnader i fråga om nummer i syskonskaran mellan 117 friska och 79 soldater, som omhändertagits för psykiatrisk vård, antingen man gjorde jämförelsen med eller utan hänsyn tagen till familjens storlek eller jämförde frekvensen äldsta-, mellan- eller yngstabarn i materialet som helhet. Det var däremot signifikant fler endabarn i den kliniska gruppen än i normalgruppen. (Det talar mot Schachters metod att slå samman enda- och äldstabarn till en grupp. — Eriksson (1957) har funnit skillnader mellan frekvensen endabarn och barn med syskon bland elever vid ungdomsvårdsskolor, där s. k. psykopater signifikant oftare var endabarn än elever vid "vanliga" ungdomsvårdsskolor. En uppdelning efter familjestorlek gav vid handen, att det blev en viss överrepresentation av mellanbarn i den kliniska gruppen i familjer med fem barn eller fler (Vogel 1963). Det talar mot Adlers uppfattning, att mellanbarn skulle ha en speciellt gynnad ställning.

Vid reanalysering av undersökningar rörande sambandet mellan schizofreni och nummer i syskonskaran visade sig överrepresentation av icke-äldsta barn endast gälla i familjer med fyra eller fler barn, varför mödrarnas i regel högre ålder och

därmed sammanhängande fysiologiska faktorer kan tänkas vara av större betydelse än numret i syskonskaran i och för sig. — Vid ett amerikanskt sjukhus undersöktes 309 män och 415 kvinnor, och i materialet som helhet blev det inget signifikant samband mellan diagnosen schizofreni och den relativa positionen i syskonraden (äldsta-, mellan- eller yngstabarn eller född i första eller sista hälften av syskonskaran). Uppdelning i undergrupper på annat sätt visade emellertid betydelsen av kulturella faktorer och av könsfaktorer. Bland männen var signifikant fler ur lower-lower-class (utifrån faderns yrke) äldstabarn eller födda i första hälften av syskonskaran, medan de ur medelklassen signifikant oftare var yngstabarn eller födda i sista hälften av syskonskaran. Bland kvinnorna i såväl 2-, 3-, 4- som 5-barnsfamiljer var antalet schizofrena signifikant större bland yngsta- än äldstabarn och bland dem, som var födda i sista hälften av syskonskaran. Hallucinationer som intagningsorsak var signifikant vanligare bland kvinnliga yngsta- än äldstabarn, medan det motsatta gällde för männen. (Schooler 1964).

Terman (1925) fann äldstabarn vara mer begåvade än barn med högre nummer i syskonraden, vilket enligt Altus (1965) kan sammanhålla med att han använt ett verbalt prov. Altus fann nämligen vid testning av 1.878 elever vid ett amerikanskt universitet, att äldsta flickor nådde signifikant högre resultat än flickor med andra nummer i syskonskaran på det verbala provet. För pojkar nas del gick resultatet i samma riktning men utan att vara signifikant. Det blev däremot inga signifikanta skillnader på det matematiska provet vare sig för pojkar eller flickor vid jämförelse mellan barn med olika nummer i syskonskaran. Altus fann vidare, att kulturella faktorer kan ha betydelse, eftersom yngstabarn i en trebarnsfamilj genomsnittligt nådde högre resultat än äldstabarn i en fyrbarnsfamilj på det matematiska provet.

Överrepresentation av yngstabarn bland kvinnliga alkoholister har ibland tolkats som uttryck för att dessa skulle vara mer beroende av andra (ha större need affiliation) än äldstabarn, men man har inte räknat med att risken att växa upp utan att ha båda föräldrarna i hemmet är större för

yngsta- än för äldstabarnen. En undersökning av 186 kvinnliga alkoholister vid en amerikansk anstalt visade, att det var signifikant fler äldsta- än yngstabarn, som vuxit upp tillsammans med båda föräldrarna (de Lint 1964).

Schachters teori, att äldstabarn har större need affiliation än icke-äldstabarn får stöd av en undersökning, där äldre studenter tillfrågade yngre, om de frivilligt ville vara med vid psykologiska experiment och signifikant fler äldsta- än icke-äldstabarn anmälde sig (Capra och Dittes 1962) — Ward (1964) fann dock inga sådana skillnader, då han lät psykologistuderande på ett mer operonligt sätt (genom anteckning på ett papper) ange, om de ville medverka vid psykologiska experiment.

Schachter ansåg det vara ytterligare ett uttryck för enda- och äldstabarns större need affiliation, att de oftare än andra anmälde sig till experiment i smågrupper, men Suedfeld (1964) fann, att fler äldsta- än icke-äldstabarn frivilligt anmälde sig även till experiment, där de tämligen lång tid (i vissa fall ända upp till ett dygn) fick vara fullkomligt isolerade och i mörkrum.

Dessa exempel visar, att man inte får isolera numret i syskonskaran från andra faktorer, som ibland kan vara av lika stor eller ännu större betydelse vid jämförelse mellan barn med olika nummer i syskonraden. Denna faktor är dock aldrig helt betydelslös, även om den inte ger utslag i matematiskt gripbara storheter. Äldsta- och icke-äldstabarn växer sällan upp under alldeles likartade psykologiska betingelser ens i vanliga, stabila hem, där föräldrarna försöker använda likartade uppfostringsmetoder gentemot alla barnen. Det är således troligt, att äldstabarnet oftare får ta hand om yngre syskon än att dessa får ta hand om storebror eller storasyster.

Detta bör kunna ge utslag, då det exempelvis gäller yrkesval. Detta är ju inte enbart beroende av aktuella och tillfälliga faktorer utan även av sådana, som samverkat under en lång följd av år (Super 1953). Sålunda fann Roe och Siegelman (1964) vid en undersökning av sambandet mellan uppväxttid och yrkesval, att ingenjörer vuxit upp i en mindre konfliktfylld miljö än socialarbetare och att samma sak gällde för dem, som valt ett

för deras kön typiskt yrke (manliga ingenjörer och kvinnliga socialarbetare) i jämförelse med dem, som valt ett för deras kön atypiskt yrke (manliga socialarbetare och kvinnliga ingenjörer).

Yrkesval och nummer i syskonskaran

Man kan anta, att det blir överrepresentation av äldstabarn inom sådana yrken, där man får leda, vårda eller stödja andra människor, därför att äldstabarn ofta uppfostras till att ta hand om yngre syskon; enligt Adler gärna vill leda andra och enligt Schachter har större need affiliation än icke-äldstabarn, vilket i detta fall innebär att de har större benägenhet att anpassa sig till och följa samhällets normer. I sådana sociala yrken, som det här är frågan om, får man ju ofta lära människor att följa dessa normer, t. ex. då man arbetar som kurator, läkare, lärare eller psykolog.

När man studerar betydelsen av numret i syskonskaran måste man, som framgått av det föregående, även ta hänsyn till familjens storlek. En undersökning av sambandet mellan yrkesval och nummer i syskonraden bör därför ske separat för t. ex. 2- och 3-barnsfamiljer, men man kan givetvis även göra en sådan undersökning oberoende av familjestorleken för att se, om resultatet då överensstämmer med eller avviker från det man erhåller, om man tar hänsyn till familjestorleken.

Man bör även hålla utbildningsnivån någotsånär konstant, eftersom sådana faktorer som begåvning eller familjens ambition att låta barnen studera vidare inverkar och kan ge skilda utslag för barn med olika nummer i syskonskaran utan att den sistnämnda faktorn behöver vara den viktigaste.

Författarens undersökning

Avsikten med undersökningen har varit att studera sambandet mellan nummer i syskonskaran och val av sådana yrken, som innebär att leda, vårda eller stödja andra. Det finns flera skäl att välja en sådan frågeställning. Man kan t. ex. anknyta till allmänna erfarenheter om att barn upp-

fostras olika beroende på deras nummer i syskonskaran; till Adlers eller Schachters teorier eller till Roe och Siegelmans undersökningar, som visat, att man vanligen kan spåra en skillnad på ett mycket tidigt åldersstadium mellan sådana, som är intresserade av människor och sådana, som är intresserade av saker.

Undersökningen omfattar 672 personer i åldern 20—25 år. Så gott som alla har studentexamen jämte fackutbildning, som leder fram till något socialt yrke av ledande och/eller vårdande eller stödjande art. Gruppernas sammansättning framgår av *tabell 1*.

I samband med föreläsningar i psykologi fick deltagarna anonymt anteckna sitt nummer i kön och i syskonskaran samt antal syskon. Undersökningen består i en betarbetsning av dessa data.

Enligt 1950 års folkräkning var hela Sveriges befolkning (= alla som inte befann sig på någon anstalt) 7.070.000. Av dessa utgjorde antalet hushåll med 0 barn 713,829, med 1 barn 491,666, med 2 barn 308,280, med 3 barn 112,191, med 4 barn 40,157 och med 5 eller fler barn 22,640. Det skiljer visserligen 15 år mellan folkräkningen och denna undersökning, men det kan vara av intresse att notera, att det enligt folkräkningen var vanligare att ha ett barn än två och även att ha ett barn än tre men att förhållandet i båda fall är det motsatta i denna undersökning. (101 endabarn, 438 i två- och 335 i trebarnsfamiljer).

I det sammanslagna materialet (grupp 1—5) är det en signifikant överrepresentation av äldstabarn. Man finner en tendens i samma riktning i samtliga delgrupper; minst framträdande bland sjuksköterskorna. — Därefter kommer i regel frekvensen yngstabarn. — Minsta antalet förekommer så gott som genomgående bland endabarnen. — Hitills har ingen uppdelning skett efter familjestorlek, utan som äldstabarn har således räknats alla dessa oavsett antalet syskon.

Frekvensen äldstabarn är signifikant större i tvåbarnsfamiljerna i de sammanslagna grupperna. I delgrupperna är tendensen minst utpräglad bland sjuksköterskorna. — Bland trebarnsfamiljer-

Tabell 1

	1 N %	2 N %	3 N %	4 N %	5 N %	1—5 N %
Enda	33 17,10	32 15,84	18 11,25	11 16,92	7 13,46	101 15,03
Äldsta	90 46,63	73 36,14	56 35,00	21 32,21	21 40,38	161 38,84
Yngsta	40 20,73	58 28,71	50 31,25	13 20,06	12 23,08	173 15,74
Övriga	30 15,54	39 19,31	36 22,50	20 30,77	12 23,08	137 20,39
1/2	49 69,01	40 62,50	32 52,46	17 70,83	8 75,00	267 62,38
2/2	22 30,99	24 37,50	29 47,54	7 29,17	4 25,00	161 37,62
1/3	22 51,16	20 32,79	17 36,17	2 16,67	8	128 38,21
2/3	12 27,90	14 22,95	17 36,17	7 58,33	8	101 30,15
3/3	9 21,93	27 44,26	13 27,66	3 25,00	5	106 31,64
1/4—	19 42,22	13 28,89	7 20,59	2 10,53	5	85 30,47
2/4—	18 40,00	25 55,56	19 55,88	14 73,68	4	142 50,90
4/4—	8 17,78	7 15,56	8 23,53	3 15,79	3	52 18,63

Grupp 1 = 193 elever vid Socialhögskolan
 2 = 202 2-betygsstuderande i psykologi
 3 = 160 elever vid sjuksköterskeskolor
 4 = 65 folk- och småskollärare
 5 = 52 vårdare vid mentalsjukhus
 Summa = 672 stycken

na finner man inga signifikanta skillnader i materialet som helhet, inte heller i delgrupperna. Bland eleverna vid Socialhögskolan är det dock betydligt fler äldsta- än yngstabarn. — Samtliga familjer med fyra barn eller mer har sammanlagits till en grupp. Ytterligare uppdelning skulle medfört, att grupperna blivit alltför små. Jämförelsen gäller här dem, som är äldst av fyra eller fler barn (1/4-), den som är yngst (4/4-) och dem, som varken är äldst eller yngst (2/4-). I det sammanslagna materialet är det signifikant överrepresentation av den sistnämnda gruppen. Hade materialet varit större, kunde man ha delat upp den grupp, som varken är äldst eller yngst i undergrupper.

Sammanfattning och diskussion

Artikeln är uppdelad i två avsnitt. — I det första redovisas en litteraturgenomgång av olika undersökningar om sambandet mellan nummer i syskonskaran och andra faktorer, bl. a. anknytande till Adlers uppfattning om maktsträvan som den främsta kraften inom människan och Schachters teorier om äldsta- och endabarnen som mer be-

roende av omgivningens stöd (need affiliation) än icke-äldstabarnen. Dessa undersökningar har visat, att numret i syskonskaran inte är någon isolerad eller entydig variabel utan måste ses i relation till andra faktorer såsom t. ex. familjens storlek. Numret i syskonskaran behöver inte vara någon väsentlig eller avgörande faktor ens i sådana undersökningar, där man funnit klara samband mellan den och andra faktorer.

I det andra avsnittet behandlas en undersökning, som författaren utfört rörande sambandet mellan numret i syskonskaran och val av olika vårdande, ledande och stödjande yrken (socialarbetare, lärare, läkare, psykolog, mentalvårdare, sjuksköterska) för 672 personer, som i regel haft studentexamen jämte ytterligare, fackbetonad utbildning.

Undersökningen bekräftar vad andra författare framhållit, nämligen att man vid undersökningar av här angivet slag bör ta hänsyn till familjens storlek. I tvåbarnsfamiljer blev det nämligen signifikant överrepresentation av äldstabarn, i familjer med fyra eller fler barn av sådana, som varken är äldst eller yngst, medan antalet äldsta- mellan- och

ungstaben i trebarnsfamiljer fördelade sig jämnt, om man slog samman alla undersökningsgrupperna. — Överfrekvensen äldstaben i tvåbarnsfamiljer framträdde även i undergrupperna, dock inte så markant bland sjuksköterskorna. — (I det helt sammanslagna materialet är det en signifikant överrepresentation av äldstaben.)

Frekvensen endabarn är genomgående mycket lägre än äldstaben, vilket kan tala mot Schachters sammanslagning av dem till en grupp och för Adlers teori om betydelsen av numret i syskonskaran. Äldstaben lär sig enligt honom tidigt att vara ledande och bestämmande, medan endabarn inte får samma sociala träning, därför att de uppfostras utan syskon.

Även en enkel uppdelning efter nummer i syskonskaran har visat en del klara samband med val av yrke, men det skulle nog ha givit ännu mer, om man haft möjlighet att göra mer ingående undersökningar av individernas intressen under uppväxttiden samt av föräldrarnas uppfostringsmetoder. Roe och Siegelmann har funnit, att intresse för människor utkristalliseras mycket tidigt i barndomen och att man alltså redan då kan skilja mellan dem, som huvudsakligen är människointresserade och dem, som framför allt är sakintresserade. — Studium av uppfostringsmetoderna skulle kunnat visa i vilken utsträckning de, som väljer ett vårdande eller ledande yrke under uppväxttiden förväntats vara den, som tagit hand om t. ex. yngre syskon.

Även om man kan anta, att de personer, som ingår i föreliggande undersökning, valt ett socialt inriktat yrke, därför att de är intresserade av människor, kan man säkert bland dem finna skiftande intresseinriktning inom respektive yrke både bland t. ex. lärare och sjuksköterskor. Israel (1964) har t. ex. visat, att man kan skilja mellan olika slags sjuksköterskor — den professionella-tekniska som tar yrket som yrke och inte som kall och som samtidigt föredrar de tekniskt-medicinska aspekterna av arbetet; den professionella-psykologiska som inte tar yrket som ett kall och som samtidigt föredrar psykologiska-mentalhygieniska arbetsuppgifter; den traditionella-tekniska och den traditionella-psykologiska som båda tar yrket som ett kall men

samtidigt föredrar olika sorters arbetsuppgifter inom sjukvården. — Det har inte varit möjligt att lägga upp föreliggande undersökning på detta sätt främst på grund av tidsbrist.

De här undersökta grupperna har i regel studentexamen jämte fackutbildning. Det hade varit intressant att se, om det finns något samband mellan nummer i syskonskaran och val av likartat vårdande yrke, som kräver mindre teoretisk utbildning (t. ex. som sjukvårdsbiträde eller sjukvårdare). Om inte teoretisk begåvning eller ambition att genomgå högre studier utan endast uppfostringsmetoderna i familjen vore utslagsgivande borde man kunna tänka sig, att de äldstaben i tvåbarnsfamiljer, som uppfostrats till att vara ledande och ta hand om yngre syskon etc. skulle bli överrepresenterade i sociala yrken av vårdande och ledande karaktär oberoende av utbildningsnivå.

Antalet pojkar har i de flesta här undersökta grupperna varit mindre än antalet flickor. De uppdelningar efter kön, som gjorts, har inte givit några signifikanta skillnader. Man kan dock tänka sig en utvidgad undersökning av socialt inriktade personer, omfattande fler manliga deltagare. Som exempel kan nämnas, att det var 2 enda-, 8 äldsta- och 9 yngstaben och 3 med övriga nummer i syskonskaran bland 22 medicine studerande, d. v. s. en klar överrepresentation av yngstaben i jämförelse med den här redovisade undersökningen, och detta var speciellt markant bland manliga medicine studerande.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Adler, Alfred:* Individualpsykologi, 1939.
Altus, William D.: Birth order and scholastic aptitude, J. Consulting psychology, June 1965, vol. 29, nr 3, 202—205.
Capra, F. C. & Dittes, J. E.: Birth order as a selective factor among volunteer subjects, J. Abn. Soc. psychology, 1962, 64, 302.
Böckman, Per-Axel: Diskrimination över patienterna å Ungdomsavdelningen samt de äldre på Barnavdelningen å Frölundaborgs barnpsykiatriska sjukhus, stencil, 1957.
Cattell, J. M.: Men of science. (4th ed.), Parrison, N.Y.: Science Press, 1927. (I Altus a.a.)
de Lint, Jan E. E.: Alcoholism, birth order, and socializing agents, J. Abn. Soc. psychology, vol. 69, October 1964, nr 4, 457—458.

- Ellis, H. A.*: A study of British genius. (Rev. ed.), Boston: Houghton Mifflin, 1926. (I Altus a.a.).
- Eriksson, Karl Henrik*: Vanart och personlighetsavvikelser, 1957.
- Ganz, Madelaine*: Adlers psykologi och barnets utveckling, 1939.
- Holmgren, Lennart*: Om syskonplacering — syskonantal och social missanpassning. Uppsats vid tredje årskursen vid Socialinstitutet i Göteborg höstterminen 1960, (stencil).
- Huntington, E.*: Season of birth: Its relation to human abilities., New York: Wiley, 1938. (I Altus a.a.).
- Israel, Joachim*: Avdelningssköterskans roll. En intervjuundersökning om arbetsledning och rolluppfattning. SOU 1964:46.
- Jonsson, Gustav — Kälvesten, Anna-Lisa*: 222 Stockholmspojkar 1964.
- Martensen-Larsen, Olof*: Undersökningar betr. alkoholister i Köpenhamn. — Tidskriften Alkoholfrågan, 1957, häfte 4, 162 ff.
- Nycander, Gunnar*: Personlighetsutveckling på avvägar, 1950.
- Nylander, L.*: Children of alcoholic fathers. Acta Paediatrica, suppl. 121, 1960.
- Roe, Anne*: A psychological study of eminent psychologists and anthropologists, and a comparison with biological and physical scientists. Psychological Monographs, 1953, 67 (2, Whole No. 352).
- Roe, Anne & Siegelman, Marwin*: The origins of interests, 1964.
- Schachter, S.*: The psychology of affiliation. Stanford: Stanford Univer. Press, 1959.
- Schooler, Carmi*: Birth order and hospitalization for schizophrenia, J. Abn. Soc. psychology, vol. 63, November 1964, nr. 5 574—579.
- Spiegel, J. P. & Bell, N. W.*: The family of the psychiatric patient. I S. Ariete (Ed.): American handbook of psychiatry, New York, Basic books, 1959, 114—119
- Suedfeld, Peter*: Birth order of volunteers for sensory deprivation, J. Abn. Soc. psychology, vol. 68, February 1964, nr. 2, 195—196.
- Super, D. E.*: A theory, of vocational development, Amer. Psychol. 1953, 8, 185—190.
- Terman, L. M. et al.*: Genetic studies of genius. Vol. I. The mental and physical traits of a thousand gifted children. Stanford: Stanford Univer. Press, 1925.
- Varela, Jacobo A.*: A crosscultural replication of an experiment involving birth order, J. Abn. Soc. psychology, vol. 69, October 1964, nr. 4, 456—457.
- Vogel, William-Lauterbach, Carl G.*: Sibling patterns and social adjustment among normal and psychiatrically disturbed soldiers, J. Consulting psychology, June 1963, vol. 27, nr. 3, 236—242.
- Ward, Charles D.*: A further examination of birth order as a selective factor among volunteer subjects, J. Abn. Soc. psychology, vol. 69, September 1964, nr. 3, 311—313.

300 METER ÖVER HAVET

ligger kurorten MÖSSEBERG i Västergötland på bergets sydöstra sluttning mycket vackert och vindskyddat. Moderna behandlingsresurser jämsides med behaglig komfort och vila.

Patienter lidande av tuberkulos eller svårartad psykisk sjukdom kunna ej mottagas. Snabba direkta förbindelser med Stockholm 4,5 tim. Göteborg 1,5 tim.

Läkararvoden och kostnaderna för fysikalisk terapi ersättes till en del av sjukkassan.

Inga kurplats- eller inskrivningsavgifter.

Överläkare: Rune Wikström.

Modern medicinsk undersökningsavd. Alla brukliga badformer serveras. Individuell dietmat.

Helpension från 29 :— pr dag.

Unna Er
en hälsobringande
vila på

Mösseberg

Tel. Falköping 0515/100 46 för upplysningar
Vx. sanatoriet Falköping 0515/132 20